

ЮРИДИЧНА АРГУМЕНТАЦІЯ: ПОНЯТТЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗДІЙСНЕННЯ

***Анотація.** У статті аналізуються зміст та основні види юридичної аргументації, встановлюється її роль у процесах здійснення юридичної діяльності. Особливу увагу приділено питанням визначення технологій юридичної аргументації. **Ключові слова:** юридична діяльність, юридичні технології, юридична аргументація, захист прав та інтересів, обґрунтованість, законність, істинність.*

Постановка проблеми. Аналіз юридичної практики показує, що одним із найефективніших механізмів досягнення позитивного результату вирішення юридичної справи є належна юридична аргументація. Уміння переконати в істинності своєї позиції засновано на сукупності чинників, як-от: знання, практичний досвід, мистецтво викладення матеріалу, розуміння основ психології та багатьох інших складників. Інколи юридична справа, яка спочатку не мала позитивних перспектив, наприкінці вирішується саме в тому варіанті, який є максимально прийнятним для сторони, яка провела ґрунтовний юридичний аналіз фактичних обставин справи, належним чином здійснила їх юридичну кваліфікацію та переконала всіх учасників розгляду справи в обґрунтованості своєї позиції.

Отже, питання підготовки юристів, які б мали належні компетенції для здійснення якісної юридичної практичної діяльності, мають бути орієнтованими на освоєння студентами магістерського рівня, передусім технологій юридичної аргументації.

Мета статті та аналіз публікацій. Головною метою дослідження є розкриття юридичних технологій аргументації, завдяки яким юрист отримує можливість законно й обґрунтовано переконати опонентів та контрагентів в істинності своїх висновків.

Окремі питання, присвячені вивченню зазначеної проблематики, були предметом наукових праць таких відомих учених: Р. Алексі, С. Гусарева, М. Козюбри, П. Рабіновича, В. Титова, О. Юркевич та ін.

Виклад основного матеріалу. Уміння обстоювати думку, законно й обґрунтовано доводити істинність своєї позиції є одним з основних механізмів захисту прав та інтересів. Для цього можуть використовуватися різні прийоми та способи. Важливим способом переконання, на який спирається зацікавлений суб'єкт під час захисту своїх прав та інтересів, є аргументація. Аргументація як складний соціальний специфічний феномен, широко використовується в різноманітних сферах суспільних відносин, у правовій сфері також. Така аргументація має назву юридичної або правової (далі в дослідженні буде вживатися термін «юридична аргументація» – Д. М.).

На думку М. Савенко, «зміст юридичної аргументації залежить від рівня правової, політичної і загальної культури, національних традицій, звичаїв, досягнень конституціоналізму, повноти використання конституційних і загальновизнаних правових, демократичних, загальнолюдських цінностей та стану і якості правового регулювання» [5, с. 16].

Юридична аргументація є відображенням особливостей здійснення практичної юридичної діяльності в певній правовій системі. Бо в ній відображаються характерні риси правового регулювання, звичаї та традиції, особливості ділової етики. Практична діяльність у правовій сфері пов'язана з багатьма чинниками, найбільш значущими серед яких є такі: манівний тип праворозуміння, основні джерела права, правова культура, реальна роль суду в упорядкуванні суспільних відносин.

У зазначеному аспекті варто погодитися із С. Гусаревим, який стверджує, що «юридична діяльність здійснюється у формі практичної, наукової та навчальної діяльності. Кожна із зазначених форм має свої особливості мети, змісту, засобів здійснення тощо та відбувається у специфічному соціальному середовищі, що охоплюється поняттям сфери. У зазначеній тріаді практична діяльність юристів є провідною формою, а навчальна та наукова виступають як додаткові або специфічні форми» [2, с. 37–41].

Але водночас не виникає сумнівів стосовно того, що невід'ємною засадою юридичної аргументації є наявність юридичної освіти. Бачення життя має кожний, але лише особа, яка

отримала належне теоретичне обґрунтування вихідних категорій правової реальності, може формулювати обґрунтовані узагальнення щодо права. Це має бути сферою професійних інтересів та компетенцій суб'єктів юридичного аргументування, бо лише тоді, коли знання поєднується з досвідом, практичними навичками та особистими якостями суб'єкта аргументації, ми можемо розраховувати на позитивний результат. Навіть більше, особистий досвід практичної юридичної діяльності автора цієї статті дозволяє стверджувати, що навіть коли юрист стикається з не-правовими механізмами вирішення юридичних спорів, саме належний рівень юридичної аргументації, за наявності необхідного матеріального забезпечення, дозволяє обстоювати «позицію істини» в останній інстанції. За твердженням О. Юркевич, «у практичному значенні юридична аргументація є однією з основних логічних складових юридичної техніки, що має за мету здійснення правозастосування за певними логіко-юридичними нормами. Сучасна теорія юридичної аргументації поєднує знання формально-логічних теорій загальнотеоретичного значення зі змістовними завданнями правознавчої теорії та юридичної практики» [6, с. 6].

Отже, у процесі юридичного аргументування мають враховуватися юридичні норми, причому як ті, що мають бути застосовані щодо юридичної справи, яка підлягає розгляду, так і ті, якими встановлено процедури доказування, а також джерела і способи їх отримання, оцінки з позицій юридичної відповідності та припустимості. Але треба розуміти, що юридична аргументація – це не лише вміння оперувати нормами права, це й правильне розуміння фактичних обставин, це й уміння переконувати, а іноді і критикувати.

П. Рабінович цілком слушно зазначає, що «повне досягнення мети правової аргументації (досягнення переконання реципієнтів у правильності, підставності, справедливості обстоюваних аргументатором поглядів, пояснень, висновків стосовно певних юридично значущих фактів, ситуацій) дає підставу вважати останню належно якісною, ефективною. Якщо правова аргументація має таку якість, то її об'єкт (юридичний акт тощо) набуває таких властивостей, як вмотивованість (доказовість), переконливість. Їх наявність якраз і забезпечує, доводить ефективність правової аргументації» [4, с. 16].

Зважаючи на зазначені положення, під юридичною аргументацією нами пропонується розуміти законну процедуру обґрунтованого доведення юристом істинності положень, які мають значення для вирішення юридичної справи.

До ознак юридичної аргументації варто відносити такі:

- законність – відповідність аргументованої позиції положенням чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Конституції України, іншим нормативно-правовим актам України;
- процедурність – послідовність здійснення дій компетентного суб'єкта, яка орієнтована на отримання юридично значущого результату;
- обґрунтованість доведення – усебічна, зрозуміла та заснована на підтверджених фактах аргументація положень, які підлягають доведенню;
- компетентність суб'єкта – наявність юридичної освіти та досвіду здійснювання юридичної діяльності у сфері права;
- істинність положень – відповідність положень, які аргументуються, законодавству, законам логіки, етичним правилам, правовій культурі, окремим корпоративним нормам;
- вирішення юридичної справи – ухвалення остаточного, юридично значущого рішення вповноваженим суб'єктом щодо результату розгляду юридичної справи;
- юридична справа – обставини, які виникли на підставі закріплених у правових актах положень, механізм розгляду яких регламентовано правовими актами, а результат їх розгляду має юридичне значення.

Сформульоване визначення та його ознаки вказують на значну роль юридичної аргументації в процесах упорядкування суспільних відносин. Водночас науковці виділяють різні типи юридичної аргументації. Найширший підхід до типології юридичної аргументації запропонував Р. Алексі. Він виділяє, зокрема, дедуктивну модель, індуктивну модель, герменевтичну модель і модель когерентності [1, с. 446]. На думку М. Козюбри, на основі узагальнення висловлених у літературі позицій варто виділяти чотири типи (моделі) юридичної аргументації: дедуктивну, індуктивну, герменевтичну та цілісну (когерентну). М. Козюбра вказує на те, що «будь-яка модель юридичної аргументації сама по собі не може претендувати на завершеність і

когерентність. У тій чи іншій правовій системі домінуючими є різні моделі юридичної аргументації. Юридична аргументація не може ґрунтуватися як на механічному застосуванні норми закону чи іншого нормативного акта до конкретної ситуації, так і на необмеженій discreції

під час ухвалення правозастосовних рішень. У юридичній аргументації мають поєднуватися здобутки всіх її моделей – дедукції, індукції, герменевтики і діалектики. Лише таке поєднання здатне забезпечити точність, необхідну об'єктивність, реалістичність і динамізм юридичної аргументації» [3, с. 6].

Порядок підготовки аргументаційних висновків та фактичного аргументування має відповідати окремим видам юридичних технологій.

У свою чергу, під юридичною технологією варто розуміти сукупність науково обґрунтованої (правила, прийоми, методи й ін.) та, в окремих випадках, нормативно регламентованої інформації щодо порядку створення якісних правових актів та ефективного виконання окремих видів юридичної діяльності. Зважаючи на особливості практичної юридичної діяльності та сутності юридичної аргументації, ми можемо виділити три базові технології здійснення юридичної аргументації, а саме: технологію підготовки аргументованих висновків; технологію викладання аргументованих висновків; технологію реакції на запропоновану опонентом аргументацію.

Технологія підготовки аргументованих висновків включає необхідність визначення таких складових частин: мета (основна та додаткові цілі), структура викладення (вступ, основна частина, висновки), методи і правила, які будуть використовуватися (логіки, лінгвістики), додаткові матеріали (приклади практики, нормативні акти, докази).

Технологія викладання аргументованих висновків включає необхідність визначення таких складових: визначення моделі викладення матеріалу (сілогістична – розгорнуте міркування однієї особи; дискурсивна – діалог та узгодження вихідних висновків; дедуктивна – правила сілогізму: менший за- сновок виводиться із чинної юридичної норми – більшого засновку; індуктивна – забезпечення зв'язку принципів права з конкретними суспільними реаліями; герменевтична – можливість осягнення цілого через осягнення частин і навпаки; когерентності – системної єдності; визначення форми викладу юридичної аргументації (письмова або усна).

Технологія реакції на запропоновану опонентом аргументацію включає необхідність визначення таких складових: аналіз сильних та слабких сторін власної позиції та положень юридичної справи, яка розглядається; виділення кількох можливих варіантів юридичної аргументації позиції, яка обстоюється опонентом; підготовка додаткових варіантів відповіді на питання, що стосуються розгляду юридичної справи, але не включаються до положень, викладених у власних аргументаційних висновках.

Висока значущість процедур юридичної аргументації в системі практичної юридичної діяльності зумовлює необхідність подальших досліджень правил, моделей та механізмів її здійснення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексі Роберт. Юридическая аргументация как рациональный дискурс. *Российский ежегодник теории права*. С.-Петербург. гос. ун-т, Урал. гос. юрид. акад. Санкт-Петербург : Юридическая книга, 2009. № 1 (2008). С. 446–456.
2. Гусарев С., Тихомиров О. Юридична деонтологія (основи юридичної діяльності) : навчальний посібник. Київ : Знання, 2005. 656 с.
3. Козюбра М. Моделі (типи) юридичної аргументації. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2013. Т. 144–145. С. 3–8.
4. Рабінович П., Дудаш Т. Правова аргументація: терміно-поняттєвий інструментарій дослідження. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2. С. 8–20.
5. Савенко М. Методологія юридичної аргументації у рішеннях конституційної юстиції. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2013. Т. 144–145. С. 12–17.
6. Юридична аргументація: Логічні дослідження : колективна монографія / О. Юркевич та ін. ; за заг. ред. О. Юркевич. Харків, 2012. 211 с.

Д.Г. Манько. Юридическая аргументация: понятие и технологии использования. – Статья. Аннотация. В статье анализируются содержание и основные виды юридической аргументации, установ-

ливается ее роль в процессах осуществления юридической деятельности. Особое внимание уделено вопросам определения технологий юридической аргументации.

Ключевые слова: юридическая деятельность, юридические технологии, юридическая аргументация, защита прав и интересов, обоснованность, законность, истинность.

D. Manko. Legal argumentation: concept and technologies of using. – Article.

Summary. The article devoted to analyze of sense and main types of legal argumentation, definition of its role in processes of legal activity. Particular attention is paid to the issues of determining the technologies of legal argumentation. **Key words:** legal activity, legal technologies, legal argumentation, protection of rights and interests, substantiation, legality, verity.